

СОЦІАЛЬНА ТА ОСОБИСТІСНА ЗУМОВЛЕНІСТЬ СУЇЦИДІВ МОЛОДІ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Юрій Вінтюк

Національний університет "Львівська політехніка"
вул. Квітнева 6, м. Львів, 79044, Україна,
e-mail: yurvin@ukr.net

Здійснено аналіз соціальних і особистісних чинників, що зумовлюють суїцидну поведінку молоді в наш час, для пояснення тенденцій самогубств у сучасному суспільстві. Наведено дані про зміни в суспільстві, які відбулися протягом двох сторіч і сприяли постійному зростанню рівня суїцидів, серед молоді зокрема. Розглянуто сучасні умови в нашому суспільстві, як потенційні чинники, що сприяють поширенню проявів суїцидної поведінки і зростанню рівня самогубств. На підставі наведених даних проаналізовано становище молоді в кризовому соціумі, виявлено особистісні чинники, які сприяють проявам суїцидної поведінки. Відзначено, що саме деструктивні умови в сучасному суспільстві сприяють формуванню суїцидної поведінки і зростанню кількості самогубств, серед молоді зокрема. Відстоюється положення про те, що у випадку скоєння суїциду людина йде з життя не добровільно, а під примусом соціуму, як наслідок того, що особистість зазнала руйнації. Зроблено висновки з проведеної роботи, врахування яких дозволить покращити роботу з профілактики суїцидної поведінки молоді у сучасних умовах.

Ключові слова: суїцид, суїцидна поведінка, дезадаптація, соціальні чинники, особистісні чинники.

Самогубства у молодіжному середовищі не є ні новою, ні якоюсь окремою проблемою, – а лише частковим випадком інших, глобальніших суспільних проблем – тому їх не можливо ні вивчати, ні зрозуміти якимось інакше, як тільки в контексті загальних суспільних процесів. Проблеми суспільства включають у себе і молодіжні проблеми, зокрема, наявність суїцидів у молодіжному середовищі. Проблема, що розглядається, полягає в наступному: процеси, які розпочалися в постсоціалістичних країнах внаслідок визволення з-під гніту тоталітаризму, спричинили культурне і національне відродження, прискорення соціального розвитку, інтеграції у світове співтовариство, разом із тим, призводять до негативних наслідків, зокрема, зростання суїцидів у молодіжному середовищі.

Одним із підходів до пояснення даного явища є соціальний, який встановлює зв'язок між суспільними явищами та рівнем і специфікою суїцидів у ньому. Спроби пояснити причини суїциду з застосуванням цього підходу неодноразово робилися науковцями як у минулому, так і в наш час [5; 6; 9–11; 13; 14; 16] та ін. З даних позицій намагалися пояснити причини наявності і зростання кількості

самогубств Е. Дюркгайм, К. Жирар, П. Сорокін та інші вчені. Більшість із висунутих та обґрунтованих ними положень до сьогодні не втратили свого значення; крім цього, можливості застосування даного підходу до нових соціальних явищ досі не вичерпано. Проте специфіка впливу сучасних соціальних реалій на причини самогубств залишається мало висвітленою, що спонукає до продовження досліджень у даному напрямку.

Мета статті – з'ясувати вплив сучасних соціальних умов у постсоціалістичних країнах на динаміку суїцидів у молодіжному середовищі; а також вплив на цей процес особистісних чинників, які формуються внаслідок дії цих умов.

1. Соціальні чинники суїциду

1.1. Світові процеси та їхній вплив на суспільство

“Суспільство множить ряди самогубців” – дана теза з'явилася не в наш час. З початку XIX сторіччя і до сьогодні спостерігається ріст суїцидів у всьому світі; ще тоді дана проблема привернула увагу багатьох дослідників [6]. Доречно з'ясувати: що ж видно сьогодні, з позицій вказаного підходу, при детальному розгляді проблеми самогубств у молодіжному середовищі?

Насамперед необхідно з'ясувати наступне: які саме суспільні процеси в сучасному світі створюють умови, сприятливі для існування та подальшого зростання рівня суїциду, серед молоді зокрема? Аналіз наявної соціальної ситуації дає відповідь на це питання. Коротко розглянемо зміни, що відбулися у світі за період, що ознаменував зростання рівня самогубств: з початку XIX ст. до нашого часу, тобто за період приблизно 200 років. Протягом цього часу сталося так багато змін, що їх переліку та аналізу можна присвятити окрему роботу. Проте, оскільки рівень самогубств зростає в усьому світі, недоречно розглядати дану проблему окремо для кожної країни, (хоча, зрозуміло, що у кожному конкретному випадку діятимуть інші тенденції, зумовлені дією місцевих чинників). Отже, за вказаний період у світі відбулися наступні найсуттєвіші позитивні зміни:

- небувалий ріст промисловості з подальшим впровадженням машин;
- налагодження виробництва електроенергії та її застосування для промислових та побутових потреб;
- поява і розвиток нових транспортних засобів (з'явилися: залізниця, дирижаблі, автомобілі, літаки);
- винайдення і впровадження нових засобів зв'язку (телеграф, телефон, радіо);
- зростання забезпечення населення продуктами харчування і промисловими товарами;
- подальший розвиток та поширення освіти, зростання освітнього і культурного рівня населення;
- відбувалося подальше вдосконалення промислових технологій, вдосконалення транспортних засобів і засобів зв'язку;
- освоєння атомної енергії, космосу, а разом з цим розвиток і впровадження космічних технологій;
- комп'ютеризація і інформаційна революція, поява та розвиток світових інформаційних мереж;

- виникла і розвинулася генна інженерія;
- відбувся крах могутніх імперій, світової колоніальної системи, тоталітарної соціалістичної системи;
- глобалізація всіх суспільних процесів та ін.

Вказані зміни були спрямовані на те, щоб підняти життєвий рівень людей і забезпечити добробут населення, тобто створити світ, в якому не було б місця для неблагополуччя, а відповідно, не було б причин для суїциду. Проте всі ці зміни не змогли подолати тенденцію до зростання кількості самогубств. Чому? Передусім через те, що поряд із позитивними змінами, які є бажаними і складають основу суспільного прогресу, відбулися і ряд інших, які йому не тільки не сприяли, але й зводили нанівець зусилля у позитивному напрямку.

Можна переконалися, що не менше відбулося і негативних, тобто небажаних, змін. Так, за той самий період у світі:

- створено нові озброєння і налагоджено їхнє масове виробництво;
- продовжувалися грабунок наявних і захоплення нових колоній, боротьба за сфери впливу в світі;
- здійснено мілітаризацію промисловості, вдосконалення озброєнь і налагоджено їхнє масове промислове виробництво;
- набув розповсюдження геноцид – винищення людей у небачених раніше масштабах;
- спровоковано глобальні збройні конфлікти, що призвели до світових війн і масових руйнувань та знищення людей;
- створено і застосовано зброю масового знищення;
- спричинено протистояння світових систем з використанням для цього величезних ресурсів;
- зумовлено небувале зростання злочинності та засилля її у всі владні структури;
- створено технології маніпулювання громадською думкою;
- створено систему тотального стеження за громадянами;
- вичерпано природні ресурси планети;
- створено принципово нові системи озброєнь, із застосуванням новітніх, у т.ч. космічних технологій;
- доведено до крайньої межі екологічну ситуацію на планеті, що поставило під загрозу існування всього живого і т.д.

Крім цього, протягом вказаного періоду спостерігалось також подальше зменшення впливу релігії, зменшення сім'ї та її ролі в житті людини, прискорився процес деградації та руйнації особистості тощо; тобто наведений перелік далекий від завершення. Причому кожен із цих чинників діє як у всесвітніх, так і в регіональних масштабах, тому їхній вплив відчуває на собі, хоча й різною мірою, кожна людина. Все це зумовлює – парадоксальну лише на перший погляд – ситуацію, коли при зростанні забезпечення всіх громадян необхідними життєвими ресурсами, боротьба за блага не припиняється, а набуває дедалі більшої гостроти. А там, де є боротьба, неодмінно є переможці і переможені. Причому це запекла боротьба, не на життя, а на смерть, і тому одні люди у ній не тільки перемагають, але й убивають інших, нерідко їхніми ж руками, і не

обов'язково з застосуванням зброї. Доки буде продовжуватися така боротьба, і чим запеклішою вона ставатиме, буде зростати і рівень самогубств.

Тобто, схоже на те, що нові ресурси, які постійно нарощує людство, лише збільшують можливості для реалізації деструктивної складової природи людини, до повного самознищення [15]; і цей процес не може мати результатом побудову справедливого суспільства та досягнення суцільного процвітання. Тотальна боротьба за блага, що відбувається в суспільстві, має за мету привласнення максимальної кількості життєвих благ, будь-якою ціною, у т.ч. шляхом позбавлення життя інших людей, як тих, кому вони належать, так і тих, хто міг би на них претендувати. Зростання добробуту не призводить до зменшення соціальної напруженості, оскільки потреби людей зростають набагато швидше, ніж можливості щодо їхнього вдоволення. Відповідно, у подоланні цієї тенденції слід шукати шлях до зменшення кількості самогубств.

1. 2. Сучасні соціальні умови

Пострадянські країни вступають у період швидких суспільних змін: перехід до ринкової економіки, подолання наслідків соціалістичного минулого, вступ ряду з них до СOT і Євросоюзу. Процеси інтеграції у світову і європейську спільноту позначилися на всіх сферах суспільного життя. Проте, схоже на те, що в суспільстві неможливо будь-що покращити без того, щоб в іншому місці щось не погіршилося – прояв загального закону збереження рівноваги. За рахунок чого зміни на краще, суспільний прогрес взагалі, можуть стати можливими?

Інтенсивні зміни відбуваються у всіх сферах суспільного життя: економіці, політиці, освіті та ін. Вони вимагають від кожного члена суспільства докорінних змін мислення та поведінки, здатності адаптуватися до нових реалій, а, відповідно, і наявності необхідних для цього ресурсів. Прискорення соціально-економічного розвитку супроводжується загостренням конкуренції, що має наслідком збільшення кількості стресів та їхньої руйнівної дії. Зростає безробіття, відбувається постійне зростання цін, ряд товарів (зокрема, якісна їжа) і послуг (зокрема медичні), стають дедалі менш доступними. Небачених раніше форм та розмаху набирає злочинність, яка охоплює практично всі сфери суспільного життя, і диктує нові умови як кожному учаснику соціальних відносин, так і суспільству загалом. Перелік соціальних змін, які характеризують соціальну ситуацію у типовому постсоціалістичному суспільстві, можна продовжувати, однак, можна констатувати, що переважно вони мають травмуючий вплив на особистість.

Дослідниками суїциду виявлено наступні закономірності: зменшення суїцидів при суспільному підйомі, при похвалі в політиці, економіці та культурному житті, і збільшення кількості суїцидів при суспільних спадах. Крах сподівань після суспільного підйому, поглиблює кризу суспільної свідомості, гнітюче діє на членів суспільства і сприяє зростанню кількості суїцидів [5]. Як проявляється сьогодні дана закономірність? Щоб з'ясувати це, потрібно дати відповідь на питання: підйом чи спад переживає сьогодні суспільство?

Чи дають зміни, що відбуваються, надії на краще життя для громадян, молоді зокрема? Адже ріст добробуту відбувається вкрай непропорційно: дуже швидко у невеликого відсотка людей, повільно у трохи ширшого прошарку, але за рахунок швидкого зuboжіння переважної більшості населення. Ріст матеріаль-

ного достатку відбувається за рахунок протистояння і конфронтації, намагання перемогти супротивників, будь-якими засобами, що призводить до погіршення стосунків у суспільстві, посилення боротьби за блага і зростання антагонізму, що має кінцевим наслідком руйнацію особистості.

Історія знає немало подібних прикладів: численні самогубства як протест проти політики, що провадив у Росії відомий реформатор Петро I. Тоді суспільство після тривалого застою вступило в період кардинальних змін, до яких не всі були готові, і тому сприйняли по-різному. Відомі також випадки підвищення кількості самогубств у результаті демократизації суспільства: наприклад, у республіканській Іспанії.

Суспільство неминуче повинно розплачуватися за зміни в ньому, і ріст суїцидів, серед молоді зокрема – це розплата за прискорення суспільного розвитку, рух до благополучного суспільства. Очевидно, бажаного рівня благополуччя досягнуть не всі, оскільки багато людей не можуть пристосуватися до нових умов. Відтак прискорення розвитку матиме наслідком, перш за все, прискорення процесу розшарування суспільства, зростання прірви між багатими та бідними, зростання взаємної ненависті, злочинності, соціальної напруженості і т. д.

Швидкі зміни в соціумі завжди болючі. Бажаного рівня благополуччя досягли ряд європейських країн, але за рахунок не швидких змін, а тривалої повільної еволюції. Незмінними залишилися чинники, що зумовлюють ріст суїцидів: внутрішня природа людини, її потреби, моральні устої, відчуженість і самотність, несправедливість, експлуатація та ін. Значно менші зміни відбулися в духовному житті людства, відповідно, вони не змогли скомпенсувати вплив негативних чинників.

2. Особистісні чинники суїциду

2. 1. Молодь у сучасних соціальних умовах

Проте лише несприятливі соціальні умови не призводять до самогубств, якщо до них не долучені певні особистісні чинники. Криза суспільства і криза індивіда взаємопов'язані та взаємозумовлені явища. Яке становище молоді зумовлює наявна ситуація в сучасному суспільстві? Процеси, що відбуваються в молодіжному середовищі, теж неодноразово досліджувалися [1–4; 7; 12] та ін.

Молодь найсприйнятливіша до різних суспільних негараздів, оскільки вона найменше забезпечена, найменше захищена, найвразливіша, найменш досвідчена і т. д. Незахищеність перед негараздами, невпевненість у собі, розчарування у суспільних ідеалах, страх перед майбутнім – так можна охарактеризувати внутрішній стан, через який переломлюється світосприйняття сучасної молоді людини. Причому молодь не тільки менше захищена від впливу негативних соціальних чинників, вона має значно менше досвіду боротьби і виживання у наявних умовах, які постійно погіршуються. Нерідко молодь просто не готова до неї.

Необхідність жити в умовах жорстокої конкуренції диктує сучасній молоді свої вимоги. Молоді люди часто не бачать іншого шляху вирішення наявних проблем, з якими залишилися насамоті, без підтримки оточуючих і суспільства.

Вони не бачать свого місця в майбутньому суспільстві, до якого належать, оскільки перебувають на узбіччі стрімких соціальних змін.

Те, що низький життєвий рівень, бідність провокують значну (до 30 %) долю самогубств, є встановленим фактом. Особливе питання – про причини суїцидів у заможних, або (на думку загалу) благополучних сім'ях. Проте при ретельному з'ясуванні встановимо, що там наявний лише інший вид неблагополуччя: замість матеріального – духовне. Діти та підлітки, що зростають у таких сім'ях, хоча і є матеріально добре забезпеченими, проте насправді є нікому не потрібними. Відтак, вони зазнають не меншого дискомфорту, ніж ті, хто зростає у злиднях.

Новий світ, що постає внаслідок змін, стає для людини ще більш чужим і ворожим, породжує страх перед ним, якого людина прагне позбутися за будь-яку ціну. Вона втрачає звичні ролі, наявні зв'язки, і далеко не завжди може освоїти нові ролі чи встановити нові стосунки. При цьому молодь часто не бачить перспектив, не знаходить свого місця в новому суспільстві.

Суїцид – це прояв індивідуалізму, недостатнього розвитку певних соціальних якостей чи їхньої втрати. З одного боку, людина не рахується з вимогами і потребами суспільства (зокрема, заборонаю суїциду); а з іншого – вона не має необхідної підтримки суспільства. Оскільки суспільство становить єдину, цілісну систему, в якій все взаємопов'язано, будь-які зміни в ньому неминуче торкаються всіх. Так само на всіх лягає відповідальність: у суїцидах молоді винні як самі молоді люди, їхнє оточення, так і все суспільство в цілому.

Релігія є потужним чинником, що обмежує кількість самогубств. Проте в сучасному суспільстві вона дедалі менше виконує цю функцію, оскільки втрачає свою роль. Релігія в наш час дедалі більше перетворюється на бізнес, а нове суспільство, яке створюється, сповідує цінності, протилежні до тих, які вона повинна культивувати. Втрата релігійних цінностей, зменшення авторитету церкви і її впливу на молодь є одним із чинників, що сприяє поширенню суїцидів.

Ще одним важливим аспектом даної проблеми є самогубство як протест проти суспільної несправедливості. Людям не комфортно, вони не хочуть жити у такому суспільстві, де один проти всіх і всі проти одного, а “людина людині – вовк”. Молодь бачить і відчуває всю цю фальш, і часто не хоче жити у середовищі суцільної брехні, несправедливості та насильства. Під впливом нових умов відбувається руйнація особистості, і далеко не всі здатні до змін і можуть погодитися зі втратою власної ідентичності та внутрішньої цілісності...

2. 2. Вплив деструктивних соціальних умов на суїцидну поведінку

Зв'язок соціальних впливів з особистісним комфортом людини реалізується на всіх – дальніх і ближніх – рівнях соціальної взаємодії.

1. Ситуація в суспільстві – переважно не дає підстав для оптимізму, оскільки більшість новин, які щодня людина дізнається зі ЗМІ – це інформація про збройні конфлікти, теракти, заклоти, вбивства, пограбування, згвалтування, корупцію та інші безчинства [14]. Людина почувається незахищеною і розуміє, що у будь-який момент все це може торкнутися її особисто або близьких людей.

2. Повсякденна соціальна взаємодія – переважно за місцем навчання або роботи – теж часто приносить кожній людині достатньо неприємностей. Тут пос-

тійно відбуваються конфлікти як по горизонталі, так і по вертикалі, відбувається постійне відкрите і приховане протиборство, конкуренція, розповсюдженими явищами є бюрократизм, підлабузництво, кумівство, хабарництво та ін.

3. Найближче оточення – сім'я і родина – сьогодні теж доволі часто не стають надійним захистом від незгод, які повсюди переслідують людину. У сім'ях нерідко відсутня довірлива атмосфера, щирі та доброзичливі стосунки, часто виникають конфлікти, що змушують людину почуватися некомфортно навіть в оточенні найближчих людей. Сімейні стосунки теж перетворюються в бізнес, і тривають лише доти, доки є вигідними.

4. Особистісні чинники теж часто мають несприятливий вплив на стан людини. Це якості особистості, що сформувалися в результаті перебування в несприятливих соціальних умовах: дратівливість, низька стресостійкість, підвищена тривожність, депресивність, підвищена конфліктність та ряд інших.

5. До дії цих чинників додається стан власного здоров'я, яке постійно погіршується і загалом не сприяє підвищенню оптимізму та зростанню шансів на досягнення успіху, як у конкретних видах діяльності, так і в житті загалом.

Всі ці чинники є травмуючими для індивіда, оскільки від їхнього постійного впливу неможливо захиститися. Причому в кожному конкретному випадку йдеться про дію цілого комплексу несприятливих факторів, які мають психотравмуючу дію і руйнівний вплив на особистість. Як почуввається людина за таких умов? Що може стати наслідком таких впливів?

У минулі часи найпоширенішими причинами суїциду були злидні, безробіття, марність зусиль у боротьбі за існування, що підтверджується наявними даними: під час спадів світової економіки зростає рівень самогубств. Сучасні дослідження підтверджують наявність цієї тенденції в наш час [9–11].

Жиль Ліповецьки вказує на інший чинник: він пояснює ріст суїцидів серед молоді поширенням “явища нарцисизму” у молодіжному середовищі. На його думку, характерною ознакою нашого часу є зростання молодіжного насильства, злочинності і самогубств зокрема. Дану тенденцію він пояснює так: “У процесі персоналізації формується тип особистості, який все менше здатний дивитися в очі дійсності. Таким людям притаманна особлива незахищеність і вразливість. Такі особистості, особливо в молодості, не мають моральної та соціальної опори. Молодь раніше була певним чином захищена від згубного впливу індивідуалізму завдяки її стабільному, авторитарному вихованню та оточенню, сьогодні повною мірою відчуває на собі руйнівний вплив нарцисизму. Зневірена, яка втратила цілісність і впевненість у собі молодь, що страждає від надмірної опіки та почуття самотності, стає кандидатом у самогубці” [8].

Причини суїциду різноманітні, тому, слід вважати, що ті з них, які були найпоширенішими в минулому, нікуди не зникли, а з часом до них додалися нові; тобто сьогодні наявні всі відомі. Схоже на те, що суспільство з часом лише збільшує кількість чинників, через дію яких людина може позбавити себе життя.

Необхідно особливо відзначити, що в суспільстві поширені хибні уявлення про самогубства і про тих, хто їх здійснює. З наведеного випливає, що насправді ні одна людина не вбиває себе сама, кожного разу її змушують до цього інші люди або ж несприятливі обставини, які створило суспільство. Ніхто не йде з життя добровільно, лише під примусом. **Не існує самогубств, йдеться про**

вбивство людей їхніми руками. Хто і навіщо примушує їх до цього? Ті, хто робить життя інших нестерпним, виштовхуючи їх на його узбіччя. Самогубство – це не вибір людини, а акт відчаю. Людина надає перевагу гідній смерті перед жалюгідним існуванням – з огляду на це самогубство є вчинком, який заслуговує поваги. В суспільстві існує конкуренція за життєвий простір, життєві блага, за право жити взагалі. Ті, хто програв, чинять по-різному: хтось провадить жалюгідне існування, починає пиячити або вживати наркотики, хтось стає на шлях антисоціальних (зокрема, злочинних) дій, а хтось приймає рішення піти з життя. Отже, потрібно дати інше визначення даному явищу: це не добровільне позбавлення себе життя людиною, оскільки наявна не добра, а зла воля, і не власна, а чужа. **Самогубство – це вбивство людини її власними руками, що здійснюється під примусом інших людей, через створення нестерпних умов для її існування, що стає можливим у випадку, якщо людина не може ні змінити наявних умов, ані при звичаїтися до них.**

Можливі різні пояснення того факту, чому в розвинених країнах світу вищий рівень самогубств, ніж у відсталих. Одним із вірогідних є наступне: слід взяти до уваги те, що чим духовніша людина, тим важче вона переносить наявні умови, тим гостріше відчуває соціальну несправедливість і бездуховність довкола, тим болючіше її перебування у антигуманному оточенні. Відповідно, у розвинених країнах світу (де вищий рівень освіти, культури загалом, як і індивідуальної культури) вищі духовні запити людей, відповідно, сильніший травмуючий вплив наявних умов на особистість. У менш розвинених країнах нижчий рівень духовних потреб, тому наявні умови зазвичай не можуть привести особистість до краху. Крім цього, в розвинених країнах значно більше різноманітних благ, за які можна боротися, а також більше засобів для здійснення протистояння між людьми (від зброї до інформаційних технологій); сильніший і руйнівніший вплив чинників, що змушують людину до постійного бездумного збагачення.

Все це призводить до того, що соціальна сутність людини терпить крах в антигуманному суспільстві. Відтак самогубство можна розглядати як протест людської сутності проти ворожого до неї суспільства, в якому просто немає місця для неї, її переконань та реалізації задумів. З огляду на це причиною самогубств стає не розв'язуваний – з точки зору індивіда, в даній ситуації – конфлікт суспільства і особи, в якому немає шансів на перемогу. Криза породжує проблеми у різних сферах життєдіяльності, проте при обмежених ресурсах вони стають не розв'язуваними.

З наведеного слідує, що саме крах духовних сподівань людини у негуманному суспільстві, неготовність, неспроможність або небажання людини жити у чужому і ворожому світі, небажання пристосовуватися до його умов, які руйнують особистість є причиною самогубств у сучасному суспільстві, серед молоді зокрема. Відповідно, психологічною причиною суїциду стає руйнація внутрішнього світу особистості, яка може бути болючішою за фізичні страждання, призводить до втрати ідентичності, внутрішньої цілісності і відчуття захищеності, появи натомість відчуття безнадії та відчаю. У будь-якому випадку як суїцидна поведінка, так і акт самогубства є наслідком дезадаптації до наявних умов, як соціальних, так і особистісних, причому таких, що їх неможливо подолати.

Чим більш вороже суспільство до людини, тим більше в ньому антисуспільних проявів, самогубств у т. ч. До цього причетний абсолютно кожен член суспільства, оскільки, відкриваючи нові перспективи для суспільства загалом, ми цим самим позбавляємо перспектив на майбутнє ряд окремих його членів, передусім тих, хто перебуває у найгірших умовах, а тому не має змоги скористатися новими можливостями. А, як відомо, "суспільство без майбутнього становить невичерпне джерело самогубців". Суспільство жертвує одними людьми задля змін, якими скористаються інші.

Подолання суїцидів у молодіжному середовищі за наявних соціальних умов є навряд чи можливим, оскільки передбачає надання допомоги тим, хто перебуває в зоні ризику – а це суперечить домінуючим тенденціям у суспільстві (збагачення за будь-яку ціну, але неодмінно за рахунок інших). Відтак, очевидно, кількість самогубств зростатиме і надалі.

Чи можливо змінити ситуацію? За рахунок чого? Як покращити становище молоді за наявних умов? Взагалі, за рахунок чого суспільство може стати кращим? Це можливо лише за рахунок того, щоб кожна людина стала кращою, без цього неможливі ні суспільний прогрес, ні побудова демократичного суспільства, ні досягнення суспільного благополуччя. Різнобічний розвиток особистості, створення необхідних для цього соціальних умов, побудова гуманного, демократичного суспільства – шлях до вирішення як проблем молоді, так і проблеми самогубств.

3. Висновки:

1. Суїциди в сучасному суспільстві, серед молоді зокрема, зумовлені одночасно дією ряду несприятливих чинників, як соціальних, так і особистісних.

2. До соціальних чинників самогубств передусім слід віднести наступні: посилення конкуренції за наявні блага, зростання конфронтації та антагонізму, ворожнечі, поглиблення розшарування суспільства, домінування насильства та несправедливості, зростання злочинності та проникнення її в усі сфери суспільного життя; це означає – для широкого загалу – створення умов, несумісних для нормального проживання для дедалі більшої кількості людей, відсутність перспектив, що ставить їх перед необхідністю деградації або капітуляції.

3. До особистісних чинників самогубств передусім слід віднести наступні: неможливість пристосуватися до наявних у суспільстві несприятливих умов, виробити якості особистості, які суперечать соціальним устоям і принципам гуманізму, нормам людського співжиття, що спричинює крах сподівань людини у негуманному суспільстві; небажання боротися через неможливість перемогти; щодо молоді, передусім слід вказати на її неготовність до вирішення нагальних соціальних та особистісних проблем.

4. Суїцидну поведінку зумовлює конфлікт між суспільством та особистістю, між декларованими ним вимогами до особи і вимогами реальними, неможливість виконувати вимоги, які не тільки є взаємовиключними, але й такими, які суперечать самій сутності особистості, роблять неможливим її існування за наявних умов; у разі, якщо особистість не може перемогти несприятливі умови, вона зазнає краху і стає на шлях тривалої деградації або гине відразу.

5. Відтак причиною самогубств слід вважати збіг ряду несприятливих для нормального проживання людини обставин, як соціальних, так і особистісних. Такі умови складаються тоді, коли людина не тільки перебуває в неприйнятних для її проживання умовах, але не може ні змінити їх, ні пристосуватися. Внутрішня та зовнішня дезадаптація до умов перебування має наслідком неможливість подальшого існування і, в результаті, самогубство.

Для подолання суїцидів у молодіжному середовищі потрібні кардинальні зміни у суспільстві, до яких повинні бути залучені як владні структури всіх рівнів, так і найширші кола громадськості, і які повинні бути спрямовані на нейтралізацію дії чинників, що зумовлюють суїцидні тенденції. В гуманному суспільстві не буде причин для самогубств.

У майбутньому передбачено здійснити дослідження суїцидних тенденцій у молодіжному середовищі, виявлення чинників, що їх зумовлюють і можливості попередження та подолання; а також створити технологію для профілактики самогубств, придатну для широкого впровадження.

Література

1. *Вінтюк Ю.* Суспільна криза і трансформація особистості // Філософські пошуки, 1998. Вип. V–VI. С. 279–282.
2. *Вінтюк Ю.* Особливості життєвого самовизначення молоді в сучасних умовах і його вплив на ситуацію в Україні // Євроатлантичний вибір України: погляд молоді. Матеріали наукової конференції. Львів, 2007. С. 82–89.
3. *Вінтюк Ю.* Молодіжні проблеми і молодіжна політика в сучасній Україні з точки зору студентів // Україна європейська: сучасні тенденції і перспективи: Матеріали науково-практичної конференції. Чернігів, 2008. С. 23–25.
4. *Вінтюк Ю.* Взаємовідносини молоді і держави: чинники та закономірності формування в сучасних умовах // Молодь в умовах нової соціальної перспективи: Матеріали X міжнародної науково-практичної конференції. Житомир, 2008. Ч. I. С. 75–77.
5. *Гилинский Я.* Самоубийство как социальное явление // Проблемы борьбы с девиантным поведением. М., 1989. С. 44–68.
6. *Дюркгайм Е.* Самогубство: соціологічне дослідження. К.: Основи, 1998.
7. *Курпатов А.* Самоубийство – безысходность или бессмыслица? С неврозом по жизни. – СПб.: Нева, 2006.
8. *Ліповецьки Ж.* Злочин і суїцид: “круте насилля” // <<http://www.ji.lviv.ua/n25/texts/lipivecki2.htm>>.
9. *Мягков А., Журавлева И., Журавлева С.* Суицидальное поведение молодежи: масштабы, основные формы и факторы. <http://5ka.su/ref/philosophy/0_object35927.html>.
10. *Орлова И.* Самоубийство – явление социальное // Социологические исследования, 1998. № 8. С. 69–73.
11. *Рафаель Д.* Час вмирати // Український тиждень, 2009. № 46. С. 16–17.
12. *Сладков Л.* Плюс Минус жизнь. М.: Мол. гвардия, 1990.
13. *Сорокин П.* Самоубийство как общественное явление // Социологические исследования, 2003. № 2. С. 104–114.
14. СМІ способують росту суїцида // <<http://psyjournals.ru/psynews/21574.shtml>>.

15. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности. М.: АСТ: АСТ МОСКВА, 2006.
16. Чупров В., Зубок Ю., Уильямс К. Молодежь в обществе риска. М.: Наука, 2001.

SOCIAL AND PERSONAL CONDITIONALITY OF SUICIDES OF YOUTH IN MODERN SOCIETY

Yuriy Vintyuk

National University "Lviv Polytechnika",
Kvitneva Str., 6, L'viv, 79044, Ukraine,
e-mail: yurvin@ukr.net

The analysis of social and personal factors that predetermine the suicidal conduct of young people for explanation of tendencies of dynamics and features of suicides in modern society in our time is carried out. Data of changes in society that happened during two centuries and were instruments in permanent growth of level of suicides, among young people in particular, are given. Modern terms as potential factors that are instruments in distribution of displays of suicidal conduct and growth of the level of suicides in our society are considered. A position of young people in the crisis of society on the basis of the obtained data is analysed, personality factors which are instruments in the displays of suicidal conduct are exposed. It is marked that exactly destructive terms in modern society are instruments in forming of the suicidal conduct and growth of amount of suicides among young people in particular. A condition is defended that in case of committing suicide a human goes from life not voluntarily but under the pressure of the society, as a result of the personal destruction. The conclusions of the carried out work are made. It will allow us to improve the work on the prophylactic (preventive measures) of suicidal conduct of young people in modern conditions.

Key words: suicide, suicidal conduct, dezadaptation, social factors, personality factors.

Стаття надійшла до редколегії 24.11.2011

Прийнята до друку 30.01.2012